

(14). Før hovedpine gnides pande og tindinger med saft presset af krebs (7a).

Kreatur bidt af gal hund indgives brændt og pulveriseret krebs (o. 1700; 15); knuste krebsøjne indgives hest, som ikke kan urinere (16). Ti-tolv krebsøjne og harefedt bindes på hestes skudsår for at trække kuglen ud (1703; 17). Krebsøjne nævnt blandt midler mod hestens engbrystighed, indvoldsorm og blodige urin, levende krebs i råd for dens forsnævrede hov; »brune krebs, der ikke er kogt«, stødes i morter og indgives hest med »anbrændt lunge og lever« (1700-t; 18).

En død krebs anbragt i muldvarpes gange fordriver dem (1803; 19).

LITTERATUR: (1) 940b 51; 919 103; 160 1906/23: 294; (2) 74 318; (3) 251 185; (4) 927a 140; 943 4,1916,534; 175 54; 464p 154,309; (5) 464p 311; (6) 847c 95; 436c 139; (7) 464p 125; (7a) 927a 149; (8) 940 228; (9) 889 1/8 1923; (10) 940 179,206; (11) 943 4,1916,530; (12) 940 78; 73 42,97,106; (13) 296g 2,192; (14) 815 3,1946,239f,415; 450 56; (15) 167 1935,42 sml. 43; (16) 167 1936,77; (17) 74 12; (18) 74 59,62,74,81f,107; (19) 43 2,1803,460.

TALEMÅDER M.M.

Ulykke gør tit fagre folk som hedt vand krebsen (den kogte krebs er smukt rød); han går krebsegang, tilbage som [når] hønen skraber; lære krebsen at gå ligefrem (alle Peder Syv 1682); gå krebsegang d.v.s. baglæns, tilbage (o. 1700ff; 1); være så rød i hovedet som en kogt krebs.

På et kalkmaleri af skabelsen o. 1480 i Fanefjord kirke Møn ses bl.a. krebs og krabbe (2).

En »krebs«, der Sankt Hans nat flyver omkring, kan påføre mennesker kræft, man må ikke lade tøj hænge ude, så krebsen kan sætte sig på det og således overføre sygdommen; visse urter stikkes som beskyttelse op over døre og vinduer (Slesvig-Holsten; 3).

PROSA

I hvert af hullerne [i Karup å] et børstet hoved, hvert med to kvarterlange følehorn, der fimrer op og ned. Det er krebsene, der står i deres udgangsdør og nyder tilværelsen som en krovært, der står og ryger sin pibe, mens han misser mod solen. Hvis du venter lidt, kan du se krebsefar kravle helt frem af døren og gå på togt hen over den solede bund, idet han stadig visker overskægget. Han måler bunden forsigtigt op ligesom han søgte efter

noget, han har tabt, da han sidst var ude, men prøv at stikke en finger til ham, d.v.s. ikke til hans klo, for den kan bringe den stærkeste mand til at vræle, men til et af hans følehorn, så klapper han sig et par gange i enden, og pludselig er han i en høj bue rutchet baglæns en hel alen. Han er en snurrig faks; han er nysgerrig og kommer nok igen, og så skal du være gesvindt og gribe ham midt om livet – så har du ham! De svære klør krabber omkring, langt ud til siderne, men han kan ikke få fat i din hånd, hvis du ikke er en klodrian. Han får øjne, der strutter om kap med følehornene, når han hales op af vandet og du lægger ham ned i græsset, men pas godt på ham, for endskønt han tilsyneladende ser med bagen og altid går baglæns, vil han i løbet af et nu have fundet åen igen. En sær fyr er krebsen. Fødder og ben, små og store, har den oppe og nede. Den minder én om den slags knive, der har et utal af blade og proptrækkere, pibekradsere og neglerensere ... Man synes ligefrem dyret gør sig selv komisk med alt det unødvendige tøjeri, som den kravler baglæns afsted med for ligesom at værges sig mod en usynlig fjende *Jeppé Aakjær* (4).

Orla Bundgaard Povlsen, Flammekrebsen (5).

LITTERATUR: (1) 659 11,330; (2) 767 216; (3) 564 60; (4) 937p 134f; (5) 697h 44f.

Krabber, *Brachyura*

Tibenede krebs med bredt og fladt skjold og to klosakse.

Der forekommer 22 arter i vor fauna. Mest alm. er den af badegæster frygtede brunlige eller grønne, nærmest femkantede STRANDKRABBE, *Carcinus maenas*. SANDKRABBE, *Hyas araneus*, bliver ca. 10 cm og er ofte bevokset med alger. Alm. mellem tangplanter og camoufleret på samme måde lever STANKELBENSKRABBE, *Macropodia rostrata*, med lange tynde ben på en lille krop. SVØMMEKRABBE, *Macropipus depurator*, har flade forled, der bruges som årer. På dybere vand lever vor største art, den 30 cm brede rødbrune TASKEKRABBE, *Cancer pagurus*, med blåsorte klosakse, kroppen minder om en gammeldags patrontaske.

– Danmarks Dyreverden 3, 168-78.

Krabbe er fællesgermansk: gammeldansk *crabbæ*, oldnordisk *krabbi*, hører til et norsk dialektord *krabbe* 'krybe, kravle mens man hager sig fast' (1). Som persontilnavn siden 1200-t; otte adelsslægter har *krabbe(r)* i segl og våben, således Michael Krabbe i Jylland o. 1350 (2); indgår i stednavnet Krabbelung 1787 Hundtofte SFyn (3).

Hevring o. 1700 (4), *skærekrabbe* Sundeved og *kravvike* SJylland (5), »havkrabbe«: *havkat* Broager (6); stor krabbe med store kløer: *klohus*, *kløverlus* Hornbæk, Gilleleje (7), kløver = blæretang. TASKEKRABBE o. 1700ff: *soedderkop*, en grå taskekrabbe kaldes *vægter* fordi den advarer mod rovfugle (1835; 8), *garnkrabbe* o. 1870; Vendsyssel, fanges i flyndergarn (9), *skærkrabbe* Sønderjylland (10), *krabtaske* Lynæs (7).

STANKELBENSKRABBE 1855ff: *laddenkrabbe*, *edderkop*; sand- og strandkrabbe: *gråkrabbe*; svømmekrabbe: *flyvekrabbe*; anden slags krabbe: *korskrabbe* – alle Vendsyssel (11), sandkrabbe:

skærhus (skær = saks) og *snyltekrebs* Struer o. 1900 (12).

Færøerne: *krabbi*, især om strandkrabbe; sandkrabbe: *lusakrabbi*; Grønland: *arksegiak* (1780), *agssagiak*, *agssagiarsuk*, *saattuak*.

LITTERATUR: (1) 626 204; (2) 363 2.1,603-05; 2 140; (3) 156 15,124; (4) 434 2,230; (5) 212c 2,292, tb. 338; (6) 212c tb. 204; (7) 388; 233 1944,66; (8) 166 2,416; (9) 864 1,1886,111; (10) 571 507; (11) 212c 1,424 og 2,277; 202c 1,146,188,275; (12) 212c 1,424 og 2,277; 202c 1,146,188,275; (12) 212c 3, 278,444.

FISKERI, BØRNELEG

I slutningen af 1500-t blev krebs oftest nydt til øl, folk gik omkring på værtshusene og falbød dem (1).

Krabber bider undertiden på kroge, men de kastes tilbage i havet, da fiskerne ikke spiser dem (Thy

Det fællesgermanske ord krabbe indgår i mange slægts- og stednavne. Maleri af herregården Krabbesholm ved vintertide af Chr. Dalsgaard. Statens Museum for Kunst.

1802; 2). Ved Reersø kunne man i oktober-november få flere tønder krabber i åluserne, og i Hjarbæk fjord gik om sommeren tøndevise af krabber i rejeruser (3). Der blev altid fanget mange krabber sammen med hummerne. Manden, der var lejet til at stå ved spillet for sammen med et medlem af besætningen at hale båden på land, fik krabbeklørerne som betaling (Lønstrup). Fiskerne hadede taskekrabberne og trådte dem itu på dækket eller smadrede dem mod lønningen (Læsø; 4): »Det lede kryb, der kostede fiskerne så mange ærgrelser. Satan, hvislede de på havet, når der sad sådan en på krogen i stedet for torsk og kuller, og så kvasede de dem mod essingen« (5).

Krabberne var mange steder i landet saltvandsfiskeriets skadedyr, som beskadigede ruser, skar nedgarnene itu, klemte fangsten ihjel og ødelagde rejefiskeriet; en fisker i Bogense anslår o. 1910 sit årlige tab som følge af krabber til 4.000 kroner (6). O. 1900 samlede fiskere de små grønne strandkrabber til agn (7).

Taskekrabber fanges med hummertejn (s. 150), hos os spises kun indholdet af klosaksene.

På de krabber, der blev rensat af garnene, stak børn benenes yderste led omvendt ind, så dyrene mistede deres ben (1800-t; 8). Med en tråd bundet om en af klørerne var krabber børns »køer« tøjret på græsplænen (Bjørnø o. 1900; 9).

En færøsk børnevise begynder: Ro ud på en krabbeskal (10).

LITTERATUR: (1) 869 5,63; (2) 936 46; (3) 759 18; (4) 202d 2,164f; 202c 2,197; (5) 202b 51; (6) 759 17f; (7) 154 92; (8) 599 32233 (Kbh.); (9) 599 29369; (10) 25 1849-51,312.

LÆGEMIDLER

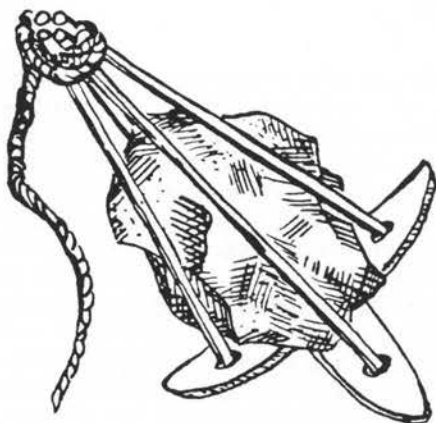
Christiern Pedersens lægebog 1533: kog af små krabber blandet med sukker og safran drikkes mod lungesot (20b); knuste krabber eller krabber brændt til aske og blandet med honning lægges på bensår (54b), asken af små krabber drysses på bylder i anus (77a).

Ti-tolv krabber eller krabbeøjne og harefedt lægges på hestens skudsår, »så drages kuglen ud« (1703).

LITTERATUR: 74 112 (fra tysk).

TALEMÅDER ETC.

Som de gamle krabber kryber for, så vil de unge følge efter d.v.s. børn følger forældrenes eksempel (1820; 1). Der er forskel på krabber, somme bider og somme napper (Sønderjylland, Sjælland; 2); æ

»Krabbe« fremstillet af træ og sten og fungerende som anker.

pore [rejerne] de knore [knurrer] og krabber de napper (Åbenrå; 3). Han går på siden ligesom en skærekrabbe (Burkal Sønderjylland; 4).

Den søyge fodrer krabberne, giver krabberne mad (o. 1700ff; 5). Landkrabbe 1859ff er søfolks nedsættende øgenavn til ikke-søfolk, også hånsord om landsoldat og bonde (6).

Krabbe = en ringe eller umedgørlig person, en hest (o. 1700ff; 7); arrig kvinde (8); i overført betydning hvad der omslutter eller fastholder noget: et anker (o. 1700), stor sten i strop eller bøjle til forankring af fiskegarn; opstandere omkring ædelsten i ring, også kaldt krabbefatning (9).

LITTERATUR: (1) 903 3.2,286; (2) 459b 83; 837 17,1941,109; (3) 212c 2,283; (4) 459b 53; (5) 76 123; 659 11,223; (6) 659 12,293f; 212c 2,375; (7) 659 11,228; (8) 23 96; (9) 659 11,223f; 203 188.

PROSA OG POESI

Strandkrabberne er »det lave vands gadedreng« *Ingvald Lieberkind* (1). Sidelæns kravler de på deres klove, sidelæns kravler de ind, ud og ind, sidelæns kravler hærskarer af disse ondskabsfulde fyre *A. C. Andersen* (2); krabber med kufferter og børn i klørerne ilede sidelæns gennem gangen *Knud Sønderby* (3).

En grå skygge futter over bunden med små totter sandskyer efter sig, som var det en tanks *Arne Espegaard* (4); skyggernes krabber flygtede sidelæns bort når dagen nærmede sig *Ole Sarvig* (5).

Bevægelsen sidelæns har noget fintende og beregnende, som bibringer forestillingen om en egen skruet karakter, ikke aldeles ukendt heller hos visse mennesker, der krabber sig sidelæns frem, et udtryk for skyhed og selvudslettelse, som man alligevel skal tage sig i agt for *Johannes V. Jensen* (6).

Den er som selve den ramme, usentimentale livsvilje, der med panser og kløer gerne havde klæmt alt liv ud af jordkloden, om blot Gud havde tænkt den lidt større. Når man ser dens hvidnede rester, der endnu længe efter døden ligner en giftig protest, føler man sig overbevist om, at den ikke hører til dem, der omvender sig på det sidste *Jacob Paludan* (7).

Blød-fed og fin makrel og krabber harniskklædte *Thomas Kingo* 1675 (8).

Det er de snurrigste fyre, · som nogen i verden vil se: · fortil et uhyrehoved · prydet med pandehorn tre · · bagtil en nydelig hale, · leddet, tynd, gracios, · røres blot svømmeviften · farer de bort som en pil. · · Øjnene stander i rader · på det let-sindige kryb, · så de på én gang kan skue · himlens og havets dyb *Vilhelm Bergsøe* (9). En krabbe render rask afsted · på skæve rasleben *Erik Bertelsen* (10).

Vilhelm Bergsøe, Havkrabberne (11).

LITTERATUR: (1) 143b 90; (2) 9b 30; (3) 666 47; (4) 202b 52; (5) 765c 12; (6) 401x 136f; (7) 665b 14; (8) 441b upag.; (9) 50e 121; (10) 56e 41; (11) 50e 121-26.

Snegle, *Gastropoda*

Landets mest alm. snegle er HAVESNEGL, *Cepaea hortensis*, som ofte lever i skove, den meget lignende LANDSNEGL, *Cepaea nemoralis*, samt de små brunlige AGERSNEGLE, *Agriolimax*, der som plantædende kan gøre skade på marker og i haver; sidstnævnte har ligesom den 10-12 cm sorte SKOVSNAGL, *Arion ater*, ingen skal. VINBJERG-SNEGLEN, *Helix pomatia*, lever i et næsten kuglerundt, brunligt til grågult »hus«. KONK- eller TROMPETSNEGLEN, *Buccinum undatum*, er alm. i de danske farvande, dens 10-14 cm gulgrå, tykvæggede skal har smukke mønstre med bølgeformede ribber. Vor største snegl er RØDKONK, *Nepitoea antiqua*, hvis 15-20 cm rødlige skal er mere glat og slank.

– Danmarks Dyreverden 3; 185ff.

Snegl, gammeldansk (o. 1300) snigel, snæghæl, ældre nydansk snekke, oldnord. snigill; fra germansk sneq 'krybe', beslægtet med ordene snog og snekke (1). Indgår i stednavnene Snekkested (nu

Sniksted) 1773ff Skelde Sønderjylland, Snekkemose 1774ff Ærø, Snekkerøj 1782ff Skelde Sønderjylland, måske i Sneglerup o. 1370ff Holbæk a. (2).

Konk, *kong*, *konksnegl* 1776ff af latin *concha* 'musling' jf. *konkylie* o. 1700ff (konkyne) af latin *conchylium* (3).

Hårdkong (rødkonk) Hirtshals 1878, NSjællands kyster (4), Vendsyssel: *kongesnegl*, *konkel*, *kru-le(r)*, *kryle*, *krygle*, *krøngle*, *kyllekok*, *tyr*, *vinkel* (5), *kong*, med eremitkrebs *krybekong* NSjælland (6), *krybekong* også lille barn krybende på gulvet; *kokkehorn* Ærø (7), *kruge* og *sugekot* Nymindes-gab 1861 (7a).

Søhorn 1700-t, *havøre* 1801, *trompetsnegl* 1879ff (8); *hun-* og *hanvinkle* om hhv. konksnegl og rødkonk Hirtshals 1878 (4).

Konksneglens tomme æggehylstre drevet i land på vestkysten: *hakkebølge*, *-bilde*, *ærtebølge*, *-kvaste*, *fadklude*, *oldemors fadklude* o. 1880; (9). *Agersnegl*: *gølping* og *vubbe(r)* 1806 (10), *gølping* Falster o. 1840 (11), *gråkølping* Lolland (12), *fedtkylling* ØMøn (13).

Skovsnegl: *stud*, *sort stud* Fyn (14), *skovstud* SSjælland (7) er langsom og har to (føle)horn; *tordensnegl* VLolland (15), se nedenfor.

Landsnegl med mange farver: *sneglehøne* Odsherred (7).

Sneglehus: *kinkhorn*, ældre nydansk d.s. (20) efter anvendelsen mod kighoste (s. 159), *vinkel* Skagen 1787 (21), *krukke* 1700-t og *havkrukke* o. 1830 (22), *han-* og *hunkruler* for hhv. rødkonk og konksnegl Hirtshals o. 1880 (4); *skriffenskal* Hads h. 1890'erne (23), man kunne skrive med skallen; *lallie(r)* Harboøre (24), *krukke* og *krusekande* Thy o. 1900 (25), *hvinkeling* Samsø o. 1880 (26), *konghus* og et sort sneglehus: *grydeskraber* Gilleleje (27) efter anvendelsen; som børns legetøj (sml. s. 160): *ko* (køer) SVJylland (28), *puskalv* Fanø, *kovikke* 'lille ko' Esbjerg, Rømø, *bossekrukke* (bos = ko) Esbjerg (29), *kaffekande* Vendsyssel (30), *putte* (kælennavn til høne) Samsø o. 1890 (31).

Fra troperne hjembragt skal af porcelænssnegl, særlig *Cyprina moneta*: *snogepande* o. 1700ff; Jylland, Læsø, Bornholm, skallens form kan minde om et slangehoved (32).

Færøerne: *snigil* (især sort snegl), konksnegl: *gág-ga* (også om læderstøvle med træbund); konksnegl, rødkonk: *kuingur* o. 1880-1900, *kuvingur*; ægkapslen: *lættusoppur* 'let svamp', *marsoppur* 'havsvamp' (33); Grønland: *siuterok* til siut 'øre', *kaattungiak*, *ukavkan* (ØGrønland), vingesnegl: *tullu kaussak*, *tulluk* 'sørav' (34).